

Hrvati u Belgiji

Teško je sa sigurnošću utvrditi brojno stanje, dobnu strukturu Hrvata u Belgiji, njihov ekonomski status i stupanj nacionalnog identiteta, posebno kod potomaka prvih doseljenika. Najveći broj Hrvata još uvijek živi u Valoniji, na području Liegea, njih pet do šest tisuća pripadnika prve do treće generacije.

Mala zapadnoeuropska kraljevina, Belgija, po površini (30.507 kilometara kvadratnih) je manja od Hrvatske, a uspostavljena je uz dogovor ondašnjih velikih sila 1831. Ima oko 10 milijuna stanovnika i od toga skoro 10 posto stranaca, dobrim dijelom muslimana iz sjeverne Afrike.

Ustavna je monarhija. Od jako centralističke i unitarističke države, nakon sukoba za prevlast između Flamanaca i Valonaca, postala je trojna federacija: Flandrija na sjeveru s nizozemskim službenim

jezikom, Valonija na jugu s francuskim jezikom i mala središnja briselska dvojezična regija. Na istoku zemlje postoje još tri kantona, u sklopu Valonije, s njemačkim kao službenim jezikom. Sve tri federalne jedinice imaju svoj parlament i vladu s proračunom i dosta širokim kompetencijama. Iznad svega nalazi se savezni dvodomni parlament i savezna vlada.

Aktualna politička previranja vode k sve većoj političkoj i gospodarstvenoj autonomiji, pa i suverenosti, posebno Flandrije, jer je po stanovništvu brojnija i bogatija, s izraženom nacionalnom sviješću. Ta je regija zadnjih stotinjak godina bila pod političkom, kulturnom i gospodarskom dominacijom unitarističkog i frankofonskog establishmenta. Flandrija je do 2. svjetskog rata bila više ruralno područje, dok je u Valoniji prevladavala teška industrija (metalurgija i ugljenokopi), a u briselskoj regiji tercijarne djelatnosti. Nakon rata, Flandrija se naglo industrijalizira, a valonska zastarjela industrija, nakon zatvaranja nerentabilnih željezara i ugljenokopa polako odumire.

Prije stjecanja nezavisnosti, prostor današnje Belgije, sastavljen od burgundijskih kneževina, povremeno je pripadao Francuskoj, Španjolskoj i Austro-Ugarskoj, a pri kraju i Holandiji. Tako su neko vrijeme i Hrvati i Belgijanci imali zajedničke vladare: Josipa II, Mariju Tereziju, itd. Glavni grad je Bruxelles, gdje se nalazi i sjedište Komisije Europske Unije, Europski parlament te političko sjedište Atlanskog pakta. U blizini, u valonskom dijelu, nalazi se glavni stožer oružanih snaga NATO-a za Europu. Gospodarsko stanje je zadovoljavajuće, no prosperitet ugrožava preveliki javni dug i stopa od 13 posto nezaposlenosti.

Belgija je u svijetu poznata po velikim srednjovjekovnim flamanskim slikarima, po jednom od najstarijih svjetskih sveučilišta, po čokoladi i pivu, po svojoj bivšoj koloniji Kongu (ex-Zairu) i po smislu svojih političara za kompromisna rješenja te po velikim korupcionaškim aferama, koje su potresale vrhove njene političke i ekonomske moći.

Dolazak Hrvata

Ne zna se točno kad započinje prva prisutnost Hrvata na belgijskom tlu. Postoje zapisi o dolasku hrvatskih jedinica, u sklopu bilo francuske, bilo austrijske vojske i njihovog odjevnog predmeta – kravate – za vrijeme Tridesetogodišnjeg rata.

Budući da je Belgija slovila kao jedna od najrazvijenijih zemalja u prvoj polovici ovog stoljeća, te nakon uspostave prve Jugoslavije i njene antihrvatske politike, prvi val doseljenika počeo je stizati 1922. do 1925. god., sastavljen mahom od seljaka i radnika, skoro isključivo iz pasivnih krajeva zapadne Bosne i Hercegovine te iz Dalmacije i Like, s niskom stručnom naobrazbom.

Posla je bilo dovoljno u ljevaonicama čelika, željezarama i rudnicima ugljena te su Hrvati nalazili zaposlenje baš u tim segmentima. Dodijeljeni su im najteži poslovi, no bili su vrlo cijenjeni zbog svog požrtvovnog rada i snalažljivosti. Mnogi su ubrzo postali šefovi i samim Belgijancima, na nižim razinama. Nakon ubojstva Radića i poslije atentata na Aleksandra, u Belgiju stiže još jedan val Hrvata te se računa da se broj Hrvata tada kretao negdje između 25 do 30 tisuća, i to uglavnom u gradovima (s okolicom) Liege i Charleroi, kraj kojih su se nalazile željezare i ugljenokopi, dakle isključivo u

valonskom dijelu Belgije. Samo nekolicina od njih, ili njihove djece, uspjeli su prije Drugog svjetskog rata steći sveučilišne diplome, a prvi iz tog vala bili su ing. Ivan Puljić i ekonomist Ante Klarić. Drugi su se pak upustili u obrtničke i trgovačke djelatnosti s neupitnim uspjesima. Odmah nakon rata, neki su se, zavedeni jugo propagandom, vratili kući i ubrzo pokajali, a nekolicina ih se odselila u prekomorske zemlje. Većina ih je ipak ostala u Belgiji, skučivši se i oženivši Belgijankama, jer je Hrvatica bilo relativno malo.

Doseljavanja nakon 1945.

Nakon 1945. možemo razlikovati, po svojoj specifičnosti, tri jača vala od nekoliko tisuća doseljenika, uglavnom izbjeglica, koji su se u Belgiji skrasili iz političkih ili ekonomskih motiva.

Odmah iza rata to su bili oni koji su bježali od komunističkog režima te nešto ustaških i domobranskih vojnika, no ti su nastojali što prije iseliti u prekomorske zemlje. Oni koji su ostali, dobili su status političkih izbjeglica od komesarijata Ujedinjenih naroda. Drugi jači val počeo je nakon Mađarske revolucije 1956., a treći nakon nasilnog gušenja Hrvatskog proljeća. Od kraja pedesetih do početka sedamdesetih godina, zbog relativnog "otvaranja" jugoslavenske granice i namjernog guranja Hrvata u inozemstvo, došao je veći broj tzv. ekonomskih izbjeglica, njih nekoliko tisuća. Većina tih ljudi, ponekad i čitave obitelji, ostala je u Belgiji tek nekoliko godina, nakon čega bi se iseljavali u Kanadu i Australiju, a nešto manje u Ameriku zbog skučene kvote za "Jugoslavena", koju je ova primjenjivala pri useljavanju. Manji dio je otišao u Novi Zeland ili Južnu Ameriku, a neki su se raspršili po drugim europskim zemljama. Tako je Belgija za njih bila tranzitna zemlja. Brzo je otišla i većina onih sa sveučilišnom ili višom naobrazbom.

Krajem pedesetih bilo je među izbjeglicama i desetak studenata, koji su većinom dobili status političkih izbjeglica, a nekolicina i stipendije belgijske države za nastavak studija na belgijskim sveučilištima. Dobar dio ih je, odmah nakon završenih studija tehnike, medicine, prava, ekonomije, itd., napustio Belgiju. Jedini iz te grupe stipendiranih studenata, koji je ostao u Belgiji, je Davorin Badurina, doktor prava, koji se od svog dolaska u Belgiju aktivno uključio u politički rad kroz organizacije HSS-a, HNV-a, i na kraju postao jedan od utemeljitelja ogranka HDZ-a u Bruxellesu i njenim predsjednikom 1991. god., a kasnije i aktivnim članom HSK-a Belgije.

Krajem sedamdesetih i nakon Titove smrti, u Belgiju su dolazili samo još oni koji su radili za jugoslavenska poduzeća i ustanove. Ni dan danas nema službene statistike o broju Hrvata, jer su donedavno belgijske vlasti sve iz bivše države vodile pod stavkom "Jugoslaveni", no računa se – po evidencijama udruga i hrvatskih katoličkih misija – da Hrvata skupa s djecom druge i treće generacije, kao i mješovitih brakova, ima od 8 do 10 tisuća. Zadnjih godina pridružilo im se par stotina izbjeglica iz BiH.

Zbog tranzitne uloge Belgije, broj Hrvata stalno varira, no nakon Drugog svjetskog rata nije prelazio brojku od 10.000.

Nakon prvog doseljeničkog vala dvadesetih godina prošlog stoljeća, Hrvati su se počeli okupljati po radničkim kantinama, da bi ubrzo, pod utjecajem ideja braće Radića, u Jemepu blizu Liegea,

osnovali prvi ogranak HSS-a (1932.), kojeg su kasnije registrirali kao udrugu uzajamne pomoći "Hrvatski seljački savez", jer se nisu mogli zakonski registrirati i djelovati kao politička organizacija, ali i zbog protivljenja jugoslavenske ambasade i njenih orjunaških agenata. Glavne organizacije HSS-a do Drugog svjetskog rata u Europi bile su baš u Belgiji.

Bilo je na početku i dosta pristaša ustaškog pokreta, posebno nakon atentata u Marseilleu, no djelovali su konspirativno. Jedan od utemeljitelja ogranka HSS-a i njegov dugogodišnji predsjednik, Mato Brčić, umro je nedavno u 95. godini života. Nakon Drugog svjetskog rata, popunjeni i pomlađeni novim pridošlim Hrvatima, ponovo su oživjeli ogranci HSS-a, no nakon smrti Mačeka i okoštale politike dr. Krnjevića, ti su se ogranci polako počeli osipati.

Sedamdesetih godina postojao je i izvjestan broj članova Hrvatskog narodnog vijeća te je u Bruxellesu, listopada 1977., održan i Drugi sabor tog vijeća, usprkos oštrog prosvjeda Beograda. Osim redovitih sastanaka, HSS je svake godine, na godišnjicu smrti Stjepana Radića, organizirao velike svečanosti s političkim i kulturnim programom i veselicom. To su bila jedina veća okupljanja Hrvata, uz mise u hrvatskim katoličkim misijama.

Pod pokroviteljstvom HSS-a djelovala je i sindikalna udruga "Hrvatski radnički savez" sa sjedištem u Charleroi. Bilo je i nekoliko kulturno-sportskih društava, od kojih neka djeluju još i danas. Postojalo je također i par jugo-klubova, pod pokroviteljstvom ambasade, koji su služili kao izvor informacija i špijuniranja Hrvata.

Pravi je politički život buknuo pojavom HDZ-a i dolaskom dr. Franje Tuđmana na političku scenu u Hrvatskoj. U Belgiji je učlanjivanje u HDZ počelo već i prije prvih demokratskih izbora. Tako su osnovani (1990. i 1991.) i prvi ogranci HDZ-a u Antwerpenu, u Bruxelles-u i Liege-u. Osnivači su velikom većinom bili doseljenici drugog i trećeg emigrantskog vala nakon Drugog svjetskog rata i, u nešto manjem broju, potomci prve predratne generacije, koji su se uključili u svestranu pomoć Hrvatskoj u Domovinskom ratu. Glavnina pomoći hrvatskoj borbi za državu na promidžbenom, humanitarnom i svakom drugom planu išla je skoro isključivo preko ogranka HDZ-a ili njenih članova.

Danas još djeluju sa smanjenim intenzitetom ogranci HDZ-a, ogranak HSS-a, ogranak HOP-a, Kulturno sportsko društvo "Croatia" Antwerpen, SOS-Croatia u Liegu, HNK Croatia u Liegu, udruga AMAC hrvatskih sveučilištaraca u Bruxellesu, humanitarna organizacija "Edmond Jardas" (koja pomaže veliki broj djece poginulih hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu), Kulturno društvo "V. Lisinski" u Liegu, "Hrvatski radio sat" u Liegu, kojeg su pokrenuli dužnosnici HSK-a Belgije s Hrvatima drugog naraštaja rođenim u Belgiji, promičući hrvatsku kulturu, turizam i potičući ljude na povratak. Ovdje valja istaknuti krovnu organizaciju Hrvatski svjetski kongres Belgije, na čelu s neumornim i požrtvovnim predsjednikom Miroslavom Klarićem.

Na početku Domovinskog rata Hrvati su u Bruxellesu vlastitim sredstvima osnovali prvu Hrvatsku

dopunsku školu, koja danas djeluje pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvjete. Uz sve ove udruge posebno treba naglasiti ulogu hrvatskih katoličkih misija, koje su uvelike zaslužne za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta te duhovnog i vjerskog nasljeđa Hrvata. Zbog izvjesnog i začuđujućeg nerazumijevanja složenosti hrvatskog iseljništva, bilo iz Zagreba, bilo od strane dužnosnika Veleposlanstva, sve ove udruge, nažalost, polako smanjuju aktivnosti, a članstvo im se osipa.

Doprinos Hrvata razvoju Belgije uglavnom se svodi na one desetke tisuća marljivih hrvatskih radnika, koji su svojim radom doprinijeli, između dva rata i poslije, prosperitetu belgijske privrede. Poslije Drugog svjetskog rata Hrvati Belgije mogu se podičiti s tri sveučilišna profesora: dr. Zvonimirom Pinterovićem, genetičarem M. Radmanom, i sociologom Danilom Klarićem te nekoliko liječnika, profesora, pravnika, ekonomista, akademskih slikara, arhitekata. Jedan naš Hrvat, iz prvog vala nakon 1945., tvorničar plastičnih lutkica, postao je šef turizma jedne prijateljske zemlje i naposljetku dovitljivi veleposlanik u jednoj europskoj zemlji.

Poznat je doprinos belgijskom sportu Hrvata Zanetića, Ivića, Peruzovića, Stanića, Špehara, Webera, Primorca i drugih.

Nekolicina Hrvata se uspješno bavila uvozom ribljih konzervi, ljekovitih trava i vina (Fabris, Divić, Vunić). Puno ih ima u uslužnim djelatnostima, trgovini, ugostiteljstvu. Ima Hrvata u raznim ministarstvima, na radiju, u žandarmeriji, a jedan naš Hrvat iz druge generacije, bio je ministar-savjetnik pri Europskoj Uniji i u tom svojstvu sudjelovao u pregovorima iste s Hrvatskom.

Hrvatske novine

Osim par povremenih biltena, u Belgiji je pedesetih i šezdesetih godina izlazilo službeno glasilo HSS-a u Europi, u formi mjesečnika "Hrvatski glas", kojeg je uređivao Oton Orešković, bivši intendant Hrvatskog narodnog kazališta. To glasilo se tiskalo na vlastitom linotipu poklonjenom od američkih sindikata AFL-CIO Hrvatskom radničkom savezu. Oton Orešković je u suradnji s gospodinom Delonoyem u reviji "Historia" objavio i opširnu studiju o dolasku na vlast Ante Pavelića, sve do njegovog odlaska u inozemstvo.

Hrvati u Belgiji danas

Teško je sa sigurnošću utvrditi brojno stanje, dobnu strukturu Hrvata u Belgiji, njihov ekonomski status i stupanj nacionalnog identiteta, posebno kod potomaka prvih doseljenika. Najveći broj Hrvata još uvijek živi u Valoniji, na području Liegea, njih pet do šest tisuća iz prve do treće generacije. Doseljenici iz prvog vala dvadesetih godina su skoro svi pomrli pa njihovi potomci i doseljenici, koji su pedesetih godina došli u Belgiju čine, sa svojom djecom, jezgru hrvatske prisutnosti u Belgiji. Malo Hrvata se vraća u domovinu, posebno potomaka prvog vala, jer su to većinom bili ljudi iz srednje i zapadne Bosne. A oni srednje dobi, pa i oni stariji, zbog polučenog položaja u društvu, zbog posla, mirovine, imovine, socijalnog osiguranja, školovanja djece te vezanosti mješovitim brakovima, ostvarenog belgijskog državljanstva i slabe perspektive koja se službeno nudi povratnicima, teško se odlučuju na povratak.

U novije vrijeme većina doseljenika nastanjuje se u Briselskoj regiji i u Antwerpenu (Flandrija), gdje je ekonomska situacija svakim danom sve bolja. Nacionalna svijest je dobro usađena u ljude, pa čak i u one iz druge i treće generacije, iako ima i takvih kojima, iako znaju da su Hrvati, Hrvatska ne znači ništa ili malo. Očuvanje hrvatskog identiteta mnogo ovisi o svijesti roditelja i odgoju, jer su djeca, posebno iz mješovitih brakova, pod utjecajem škole, medija i sredine, podvrgnuta asimilaciji ili totalnoj neosjetljivosti za bilo koji nacionalni identitet, pa i belgijski. No zapaža se znatan interes za pohađanje Hrvatske dopunske škole, što ohrabruje. Najstarija generacija je bila radnička, no druga generacija te doseljenici nakon Drugog svjetskog rata i oni koji su pristigli zadnjih desetljeća, mogu se pohvaliti boljom stručnom spremom, bolje su se snašli te su mnogi stekli zavidne položaje i imetak.

Budućnost

Zbog ekonomske krize, velike nezaposlenosti, loše perspektive glede boljeg statusa na društvenoj ljestvici, Belgija ne predstavlja više "obećanu zemlju" kao nekoć, ni za sadašnje ni neke buduće doseljenike. Može se, dakle, pretpostaviti da se broj Hrvata neće povećavati, nego čak i postepeno smanjivati. Za većinu mladih i rođenih u Belgiji može se reći da su zasad, nažalost, izgubljeni za Hrvatsku, barem dok se odgovorni iz Hrvatske za njih drugačije i pozitivnije ne zainteresiraju.

Zbog negativne slike o Hrvatima u knjigama, tisku i drugim medijima, kao "razbijačima" versajske tvorevine i novog poretka nakon Prvog svjetskog rata, zbog atentata u Marseillu, stvaranja prosovinke NDH i zbog veza koje su Srbi tkali godinama na svim razinama, šireći svoju propagandu te straha od jugo represalija, a i nezainteresiranosti domicilnog pučanstva za Hrvatsku, nije se uspjelo tiskati ništa ozbiljnog i objektivnog o Hrvatima. S belgijske strane postoji djelo Jean-Luc Piersona: "Razbijena Jugoslavija" (La Yougoslavie desintegree), u izdanju GRIP-a iz 1992., te brošurica "Rat kojeg nisam htio" (La guerre que je n'ai pas voulue) od Xavier Deutscha, u izdanju Causes Communes iz 1994., no sve u sklopu opće "jugoslavenske" tematike, u dosta negativnom i neobjektivnom svjetlu. O samoj Hrvatskoj ili o Hrvatima, po našim saznanjima, ne postoji ništa napisanog i spomena vrijednog, a tiskanog u Belgiji.

Dr. D. Badurina i M. Klarić